

IR VĖL APIE LUKIŠKIŲ AIKŠTĘ

Dešimtmečius, atsisakęs sterilios saviraiškos, kiek sugebėjau tyliai kūriau tai ko, mano matymu, labiausiai reikėjo atgimusiai Lietuvos Valstybei. Tikėjau, kad visi gebantys, ar valdžią turintys darys tą patį. Matydamas nesibaigiančias problemas statant paminklą kunigaikščiui Gediminui, o ypač nesibaigiančią Lukiškių aikštės pertvarkos „epopėją“, pajutau, kad toliau tylėti negaliu ir privalau pasinaudoti man suteikta piliečio teise ir pareiga.

Atšventėme Lietuvos vardo tūkstantmetį ir vis dar sukame galvas, leidžiame pinigus, kad sukurti kažkokį modernios Lietuvos įvaizdį. Tai gal pirma sutvirtinkime istorinį, o jau tada kurkime modernų. Čia jau daug padaryta: turime sostinėje Valdovų rūmus, Klaipėdoje Jūrų muziejų. Pačius moderniausius, daugiausiai lankomus muziejus. Jau trisdešimt metų tvirtiname savo valstybę, nes valstybė-tautos išlikimo garantas. Galime didžiuotis šiandien tvirtu lietuvių tautos ir Lietuvos valstybingumo pagrindu. Ją gerbdamas šiame rašinyje Valstybę rašysiu didžiąja raide. Tarpukario visoje Lietuvoje buvo pastatyta daugybė paminklų atgautai nepriklausomybei, pastatytas didžiausias paminklas Prisikėlimo bažnyčia Kaune, o mes niekaip negalime paskelbti Lukiškių aikštės pertvarkos į Pagrindinę reprezentacinę Valstybės aikštę Valstybės sostinėje Nacionaliniu projektu.

Gimtoji kalba lieka didžiausia mūsų tapatybės liudytoja. Štai jau antras šimtmetis kai pelnyta pagarba iki šiol naudojasi tautos žadintojai, kalbos gairintojai, normintojai. Rašytojai, labiausiai gerbiami žmonės. Tik, ar vien kalba gyva Valstybė. Juolab, kad kartais, ypač svarstant svarbius Valstybei klausimus, kalba tampa bevaisiu plepėjimu, arba dar blogiau-politinės, ar materialios naudos siekiu. Čia sutelkime dėmesį į plastiką ir jos sudedamąsias dalis: simboliką, heraldiką, architektūrą ir skulptūrą, nes tik jos gali išspręsti kalbai neįveikiamas problemas.

Valstybė – jos piliečių namai. Kas yra Valstybės herbas aiškinti nereikia, nebent, kad jis vienas seniausių Valstybės herbų Europoje, kad jo prasmė yra ”valdovas galintis apginti savo šalį“. Kad valdovas, kaip simbolis, niekada nieko neveja ir nesivaiko. Jis sėdi soste, arba ant žirgo ir niekaip kitaip. Pažymėtina, kad šie teiginiai nėra „nuomonė“. Tai mokslinė tiesa.

Pakalbėkime apie svarbią Valstybės gyvenimo sritį, plastinius menus, laikytus itin svarbiais Lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje. Džiaugiamės Valstybės sostinės Vilniaus grožiu, bet paklauskime savęs kas jį sudaro? Juk tai ne vien graži vietovė, tai miesto statytojų tikėjimo, meilės ir grožio siekio vaisius. Čia matome nebe žodžio, bet plastikos ir jos sudedamųjų dalių: architektūros, urbanistikos ir kitų plastikos sričių sąveikos rezultatą. Po ilgai trukusių negandų jau trisdešimt su viršum metų pagaliau džiaugiamės grįžę į tikrąją Valstybės sostinę. Ta proga paklauskime savęs kuo ją, kaip sostinę, papuošėme, kokių klaidų padarėme, ar tikrai galime pasakyti, kad esame verti savo Valstybės ir jos sostinės Vilniaus? Būta sėkmių, būta ir praradimų. Neesu pajėgus vertinti, bet manau, kad geriausias vertintojas yra faktai. O jie rodo, kad šalia laimėjimų, ryškiausia nesėkmė yra chaosas Lukiškių aikštėje, prasidėjęs kai buvo nusigręžta nuo 1999 metų Seimo dokumento, apibrėžiančio jos pertvarką į Pagrindinę, reprezentacinę Valstybės aikštę. Nuo tos datos iki šiandien liejasi viešojoje erdvėje nuomonių srautai. Daug kalbama, mažai girdima. Kai kuriems valdžią turintiems kurtumas tapo norma. Jie nekalba, bet tyliai daro: nelegaliai vykdomi darbai, o sudarkyta

aikštė bado akis ir tarsi nusako darkytojų siekį: nereikia jokių tautinių, jokių Valstybės ženklų jos sostinėje. Ar tai nepanašu į politines technologijas?

Žinau, kad Lietuvos piliečiams reikia Valstybės aikštės su Valstybės simbolika, kad joje švęstume Valstybės šventes, kad nereiktų kad nereiktų aukštų Valstybės svečių vežti į Antakalnio kapines padėti gėlių tuo pagerbiant Lietuvą ir visus dėl Jos gyvybę paaukojusius. Todėl toliau panagrinėkime Valstybės herbo, šio brangaus mūsų valstybingumo paveldo, panaudojimo galimybes formuojant aikštės architektūrinį ansamblį. Visi sutinka, kad Valstybės simbolis geriausiai įprasmina Valstybės aikštę. Panagrinėkime kokia turėtų būti jo raiška. Abejoju teiginiu, esą plokščia, stilizuota raitelio figūra negali tapti erdvine kompozicija. Čia skulptūrinės kompozicijos problema, kad sukurti raiškų ir atpažįstamą ženklą. Remdamiesi heraldikos dėsniais pabandykime atsakyti į klausimą kuo lieka herbo simbolis išimtas iš skydo? Jis ir lieka simboliu. Ar gali šis simbolis reprezentuoti valstybę? Oficialiai, kaip ir oficialiuose dokumentuose-ne, bet simboliškai- taip. Didelė raitelio skulptūra tradiciškai vaizduos konkretų karalių, ar karvedį, bet jokia būdu netaps Valstybės simboliu. Šiandienos Valstybės herbo simbolis be skydo bus tik šiandienos Valstybės simboliu. Ankstyviausias Valstybės simbolis be skydo, matomas seniausiose monetose, žymės seną valstybingumo tradiciją. Tokį simbolį laikyčiau prasmingiausiu. Jis, kaip vienas seniausių Valstybės simbolių Europoje, geriausiai pabrėžtų garbų Valstybės amžių. Jis žmonių atpažįstamas, ženkliškas ir savotiškai modernus.

Pasidomėkime kokie senosios Europos ir jaunų Jungtinių Amerikos valstijų valstybingumo paminklų panašumai su sakraline architektūra? Jie akivaizdūs. Jie ir nusako, kad sakralumo dimensija ir jos raiška galioja abiem atvejais. Tuo pačiu šis teiginys nusako kas darytina ir kas ne, performuojant Lukiškių aikštę į Pagrindinę reprezentacinę Valstybės aikštę. Pasirinkus archainį Valstybės simbolį prasminiu aikštės centru jo analogas sakralinėje architektūroje būtų Apvaizdos akis, arba Kristaus monograma. Tokiu būdu archainis Valstybės simbolis tampa sakraliniu ženklu ir idėjiniu centru. Formuojant architektūrinį aikštės ansamblį būtina laikytis visų tradiciškai susiklosčiusių tokiems ansambliams sudėtinių dalių: Valstybės simbolio (centre, aukštai, sidabrinis, atpažįstamas), reprezentacinės aikštės dalies su amžinąja ugnimi visiems už Lietuvą žuvusiems, garbės sargyba ir jos tradiciniu ceremonialu. Į ansamblį natūraliai įsilietų gestapo ir KGB rūmai, šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčia su karilionu, 1863 metų sukilėlių bausmės vieta ir jau esantys Aukų gatvėje paminklai tremtiniams ir politiniams kaliniams. Iš to seka dar vienas argumentas, kad tokia aikštė neturi būti skirta vienam, kad ir labai svarbiam laisvės kovų etapui, bet skirta VISIEMS už Lietuvą žuvusiems. Jiems turime būti dėkingi, kad šiandien esame čia, kad kalbame lietuviškai. Kuo šiandien matoma aikštė labiausiai sudarkyta. Pirmiausia tuo, kad ji neneša jokios idėjos, kaip eilinis skveras, kad suardyta natūrali centrinė ir simetriška aikštės struktūra, kad suardyta buvusi horizontali aikštės plokštuma ir padarytas nuolydis iki pačios Pilypo ir Jokūbo bažnyčios ansamblio. Ar galima ką nors sakralaus formuoti ant nuolydžio? Apie aikštės visumą: visa aikštės ansamblio kompozicija derintina su istoriškai susiformavusia centrine ir simetriška aikštės erdve, laikantis svarbios heraldikoje herbo spalvinės sudėties, kad visi akmeniniai aikštės objektai turėtų būti raudono granito, metaliniai- sidabriški.

KODĖL BŪTENT DABAR PRIVALOME

Šiandien esame pakankamai stiprūs materialiai, Lietuva nuo Vilniaus iki Klaipėdos, tačiau ar tikrai išmokome protingai naudotis demokratijos teikiamomis galimybėmis, ar galime džiaugtis dvasinėmis vertybėmis stipriu Valstybės piliečiu? Čia matau ryškių skirtumų: vyresnio amžiaus žmonės, menantys tarpukarį – tikri patriotai, gi daliai brandaus amžiaus visuomenės elito tiek verslo, tiek humanitarų (!), net daliai jaunimo tėvynės sąvoka gan miglota, tarsi mes galime elgtis taip nerūpestingai kaip vakarų Europos žmonės, tarsi mūsų valstybingumo ir kultūros raida buvo tvirta ir nuosekli tarsi ji nebuvo šimtmečiams sutraukyta ir sudarkyta. Rašau apie tai išgyvendamas ne tik dėl eilinio tautos išsivaikščiojimo. Mūsų protėvių, kaip vidurio Europos autochtonų išlikimas, yra patyręs tūkstantmečius trukusių išbandymų. Užtenka prisiminti pirmojo tūkstantmečio pradžios galingas aisčių ir rytų baltų genčių patirtas sudėtingas tautų kraustymosi aplinkybes ir vėlesnes, po kurių didžiulis jų gyventas arealas ėmė tirpti ir tirpsta iki šiol.

Tūlas turistas, matydamas internete senosios LDK žemėlapius, klausia: kaip sugebėjote turėti vieną didžiausių ankstyvųjų viduramžių valstybę ir sumažėti iki šių dienų dydžio? Nežinau kaip tai paaiškina gidai, tik žinau, kad ir šiandien istorikų medievistų aiškinimai migloti. Kaimyninių slavų valstybių istorikai linkę aiškinti, kad lietuviai, arba „lietuvisai“ buvo maža gentis, gi kitos visai ne aisčiai, ar baltai, o slavai sukūrė mūsų valstybės branduolį, nors archeologijos mokslas teigia, kad patys slavai šiose erdvėse pasirodė tik V-VII amžiais po Kristaus. Kokių būdu maža slavų gentis, kažkur nuo šiaurės Karpatų sugebėjo išplisti ne tik visoje vidurio Europoje, senojoje Ilyrijoje, dalyje Makedonijos, o šiandien nuo Helsingforso net iki Kurilų salų, ir tapti daugelio Europos valstybių etniniu pagrindu? Kartu konfrontacijos ir neapykantos priežastimi. Užtenka paminėti serbų neapykantą ilyrų palikuonims albanams, slavų pretenzijas graikiškai Makedonijai. O ir Lietuva pradžioje kryžiuočių, o dabar esame slavų kaimynų kliūtimi. Vieniems trukdome prieiti prie Baltijos, kitiems, aplamai...

Taip ir kitaip bandau suvokti praeities pasekmes dabarčiai. Didvyriška rezistencija tik viena iš paskutinių pastangų priešinant galutiniam išvalstybinimui. Reginti realią tarpukario situaciją akivaizdus galimybių pasirinkimas: ar tik sovietinė Kauno Lietuva, ar sovietinė, bet su Vilniumi. Nemanau, kad šiandien esame išmintingesni kalbėdami apie netolimos praeities problemas ir nesugebėdami susitarti dėl požiūrio į naujas grėsmes. Pamenu, paaugliu būdamas, klausiau mamos: kodėl prezidentas A. Smetona elgėsi būtent taip, o ne kitaip? (Tada tėvas kalėjo Sevpečlage.) Mamos atsakymas buvo labai paprastas: „sūnau, kitaip nebuvo galima“. Skaudūs prisiminimai. Jų esmė – karas. Karas viską keičia. Karas sudrumsčia nusistovėjusią tvarką, keičia vertybes, sėja nusivylimą ir kolaborantus, o tai puikiausia proga nebaudžiamai siautėti padugnėms. Lietuva tada buvo tarp dviejų priešiškų jėgų. Kad palaužti Valstybę abi totalitarinės valstybės naikino inteligentus ir karininkus. Abi vykdė genocidą, destrukciją ir naudojos padugnėmis. Turbūt kiekviena tauta turi savas padugnes, todėl veltui klausinėjame kurios tautos padugnės daugiau vienu, ar kitų nužudė? Tai buvo karas, kurį ne Lietuva sukėlė. Šiandien esame saugūs demokratines vertybes saugančioje savo Valstybėje, Europos sąjungoje ir NATO. Ir vis dėlto pažvelkime atidžiau kas ir kur link šiandien kreipia Valstybės ateitį? Kokios tos tikrosios jėgos per trisdešimt metų kėlė sąmyšį dėl Lukiškių aikštės likimo? Ar tai tik mažaraščiai, ar vietiniai globalistai? Todėl galvokime ko norime: Globalios Lietuvos federatyvinėje Europoje, ar Lietuvos Europos tėvynių sąjungoje?

